

ПАРАЦУК Л. Г.

*викладач кафедри цивільного права і процесу
Юридичний факультет
Тернопільського національного
економічного університету*

*Науковий керівник: к.ю.н., старший
викладач кафедри цивільного права і процесу
ЮФ ТНЕУ, Слома Валентина
Миколаївна*

Бездокументарні цінні папери як одна із форм випуску цінних паперів

Активний розвиток комп'ютерних технологій та юридичної техніки призвели до розширення кола об'єктів речових прав і поступового витіснення частини документарних цінних паперів електронними (бездокументарними) цінними паперами.

В нетрадиційній концепції безтілесного майна Р. Сават'є теоретично обґрунтував розширення об'єктів права власності на сучасному етапі. Відповідно до неї в економічному і юридичному житті майно виступає не як речі, а як права. Він зазначив, що безтілесним майном є “абстрактні права, що мають визначену вартість, виражену в грошах. Реальні речі виступають у юридичному житті лише через посередництво прав, які здійснюються щодо цих речей, – це права речові або зобов'язальні... Кожне з цих прав може стати предметом угоди. І з моменту, коли виникає можливість такого продажу, право стає майновим” [1; 109].

Відповідно до ст. 194 Цивільного кодексу України та ст. 3 Закону України “Про цінні папери та фондовий ринок” цінні папери – це документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам”.

Тобто цінні папери законодавчо визначені як документ. Безклубний І. виділив три аспекти цінних паперів як документів. Це – „документарний” характер цінних паперів; матеріальна форма

документа та комплекс взаємних прав і обов'язків, які впливають з власності на цінний папір [2; 34].

Розглядаючи детальніше дані аспекти щодо цінних паперів в бездокументарній формі, виділимо, що „документарний” (тотожне поняття „офіційний”) характер цінних паперів означає, що їх випуск і обіг обумовлює виникнення певних правовідносин між емітентами (які випускаючи цінні папери, виступають офіційно) та інвесторами. Матеріальна форма цінного папера як документа означає форму чи вид носія, на якому виконаний документ. В даному випадку такої носій буде у вигляді комп'ютерного запису. Третій аспект, який впливає з твердження, що цінні папери є документами, – це наявність певної системи взаємних прав і обов'язків суб'єктів. А система взаємних прав і обов'язків у свою чергу базується на праві власності на конкретний документ – цінний папір.

Бездокументарні цінні папери є електронною формою обліку власників, яким належить певний обсяг прав на цінні папери.

Законодавчо така форма цінних паперів закріплена Цивільним кодексом України (ч.3 ст. 195) та Законом України „Про цінні папери та фондовий ринок” (ч. 3 ст. 3), за якими цінні папери за формою існування поділяються на документарні та бездокументарні.

Більш детально дані положення розкрито у Законі України „Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні”. А саме, у ст. 4 зазначено, що цінні папери, обіг яких дозволено на території України, і цінні папери, на які поширюється дія законів України, можуть випускатися в документарній та бездокументарній формах.

Документарна форма цінного папера означає те, що він має матеріальну форму у вигляді паперових сертифікатів. Бездокументарна форма визначається як запис, який зберігається в комп'ютерних файлах. На ринку цінних паперів широко використовується термін “електронні цінні папери”.

Форма, в якій будуть випущені цінні папери визначає емітент, шляхом прийняття рішення про випуск цінних паперів, яке має бути затверджене Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку при реєстрації випуску.

Відповідно до ст. 5 Закону України „Про Національну депозитарну

систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні”, право власності на цінні папери, випущені в бездокументарній формі, переходить до нового власника з моменту зарахування цінних паперів на рахунок власника у зберігача. Підтвердження права власності на цінні папери в бездокументарній формі є виписка з рахунку у цінних паперах, яку зберігач зобов’язаний надавати власнику цінних паперів. Виписка з рахунку у цінних паперах не є цінним папером і не може бути предметом угод, що тягнуть за собою перехід права власності на цінні папери.

Тобто, підтвердженням права власності на бездокументарні цінні папери є, як відзначив В. Яроцький, фіксація та облік даних про власників цінних паперів одного випуску в здійсненому зберігачем обліковому записі шляхом їх врахування у Національній депозитарній системі [3; 52]. А об’єктом права власності є зафіксована у реєстрі сукупність прав.

Запис у реєстрі підтверджує наявність у зареєстрованої особи прав, що посвідчуються „бездокументарним” цінним папером, і слугує єдиним доказом цього [4; 76].

Таким чином, в правовідносинах, заснованих на функціонуванні в цивільному обороті бездокументарних цінних паперів, пред’явлення документа (через відсутність у формі традиційного правового документа) замінено на інший спосіб легітимації управомоченої особи.

Отже, на сьогоднішній день з метою створення сучасної інфраструктури фондового ринку в Україні, заснованої на технічних вимогах щодо “бездокументарності” цінного паперу більшість цінних паперів переводяться із документарної форми в бездокументарну. Звичайно, бездокументарні цінні папери – це специфічний об’єкт права, який виражений через абстрактний (“безтілесний”) документ, юридична природа якого визначається подібною формою виразу, залежить від виду цінних паперів і надає відповідному суб’єкту майнові і немайнові права.

Література

1. Саватьє Р. Теория обязательств. Юридический и экономический очерк. – М.: ПРОГРЕС, 1972.
2. Безпалубний І. Цінні папери: поняття, зміст, юридичні характеристики. – Право України. – 2001. – № 9. – С. 33-36.

-
3. Дроздовий В. Правовий зв'язок документа і визначеного його змістом майнового права як ознака цінних паперів / *Право України*. 2004. - № 3. - С. 49-54.
4. Кудришова І. П. Правовое регулирование оборота эмиссионных ценных бумаг (акции, облигации) / М.: "Статус", 1999. - 205 с.